blum

ŽAN ANTELM BRIJA-SAVAREN rođen je u Beleju, u regionu Ena, u Francuskoj, prvog aprila 1755. godine. Bio je pravnik, poput ostalih muškaraca iz svoje porodice. Kao gradonačelnik Beleja, pružio je otpor revolucionarima 1793. godine, zbog čega je bio primoran da napusti zemlju, preselivši se prvo u Švajcarsku, a potom u Ameriku. Proveo je oko dve godine u Njujorku, držeći časove jezika i svirajući violinu u orkestru jednog pozorišta.

Godine 1796. vratio se u Francusku i, iako je izgubio gotovo sve, uključujući i njegov mali vinograd, dobio je natrag status časnog građanina. Postavljen je za sudiju Apelacionog suda u Parizu, nakon što je proveo nekoliko godina kao sekretar Generalštaba Francuske vojske u Nemačkoj i kao komesar Tribunala Sene i Oiza. Poslednjih dvadeset pet godina svog života proveo je mirno i povučeno kao konzervativni rojalista, ne mešajući se u politička previranja i društvene promene koje su obeležile Pariz početkom devetnaestog veka.

Godine 1825. o svom trošku je objavio *Fiziologiju ukusa*, delo na kom je radio s uživanjem tri decenije. Preminuo je 2. februara 1826. godine.

blumizdavastvo.rs

Žan Antelm Brija-Savaren

FIZIOLOGIJA UKUSA

ili Promišljanja o transcendentalnoj gastronomiji

edicija
Kiklopi (knjiga br. 18)

s francuskog prevela
Branka Sekis

uredništvo i lektura
Aleksandar Šurbatović
Tamara Krstić
Lidija Kusovac

naslov originala
Physiologie du goût ou
méditations de gastronomie
transcendante by
Jean Anthelme Brillat-Savarin

Recikliraj, zasadi,
brini se o prirodi onako kako
se ona oduvek brinula o nama.

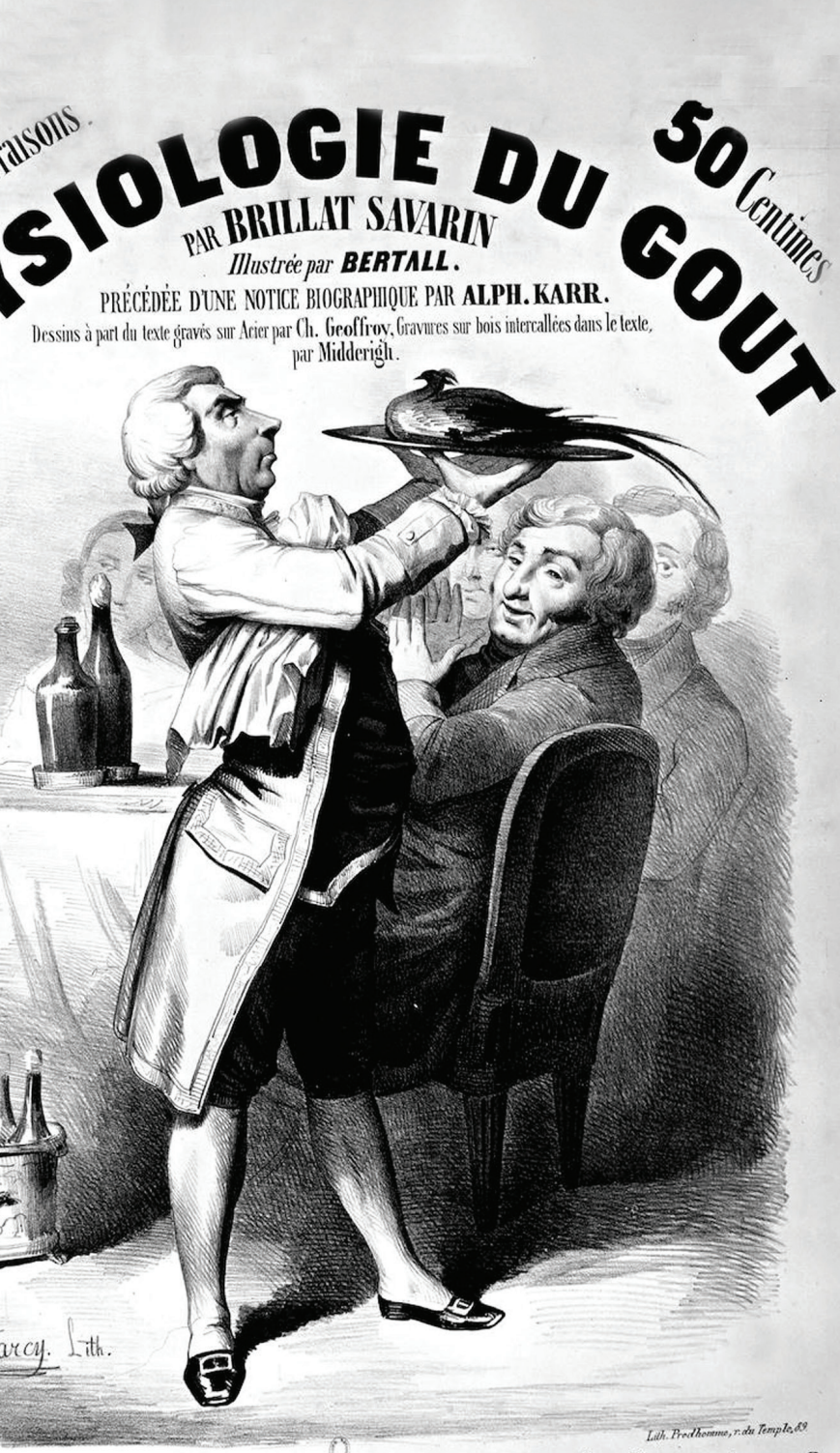

RIEL DE GONET, Editeur, Rue des Beaux-Arts, 6

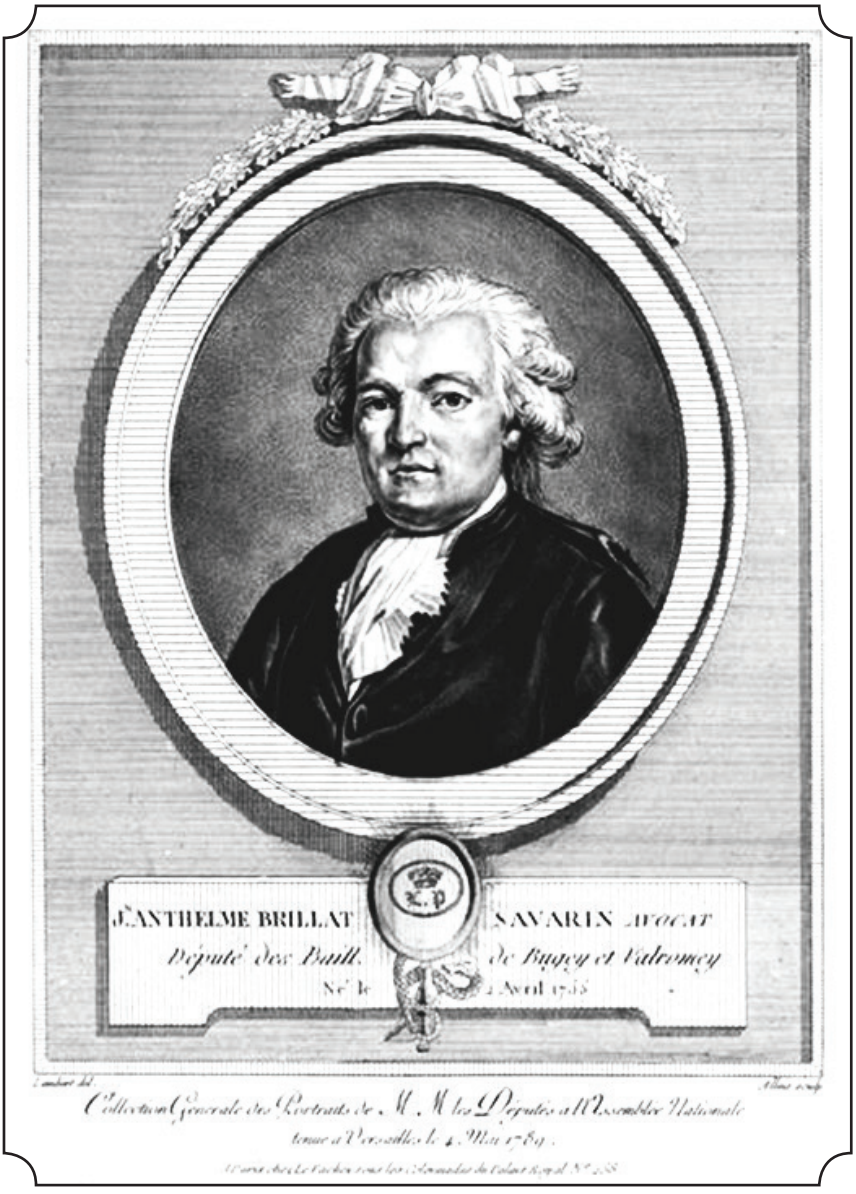

Collection Générale des Portraits de M.M. les Députés à l'Assemblée Nationale tenue à Versailles le 4 Mai 1789.

Gravé chez Le Cachet rue des Colonnades du Palais Royal N° 258

I deo

LE GOÛT.

Profesorovi aforizmi

Kao uvod u njegovo delo i kao trajna osnova za gastronomsku nauku

I

Univerzum nije ništa bez života u njemu, a sve što živi – jede.

II

Životinje se hrane; ljudi jedu, ali samo umni ljudi poznaju umetnost jela.

III

Sudbina nacije zavisi od načina na koji se hrani.

IV

Kažite mi šta jedete i reći ću vam ko ste.

V

Stvoritelj prisiljava čoveka da jede da bi preživeo, ali ga apetitom poziva, a zadovoljstvom nagrađuje.

VI

Gurmanstvo je inteligentan čin davanja prednosti prijatnim ukusima pre nego onima koji to nisu.

VII

Zadovoljstva trpeze su za svaki uzrast, položaj u istoriji ili društvu, svaku zemlju i sve dane; mogu da budu povezana s drugim zadovoljstvima, a tu su da uteše i kad ostala zadovoljstva prođu.

VIII

Trpeza je jedino mesto gde vam nikada nije dosadno prvih sat vremena.

IX

Otkriće novog jela čini više za ljudsku sreću nego otkriće jedne zvezde.

X

Ljudi koji se prejedaju i napijaju ne znaju kako se jede niti kako se pije.

XI

Pravilan redosled jela ide od najhranljivijeg ka najlakšem.

XII

Pravilan redosled pića ide od najblažih ka opojnijim i aromatičnijim.

XIII

Insistirati da se vina ne smeju mešati jeres je: posle treće čaše čovekovo nepce može da otupi i s dosadom da reaguje i na najbolju flašu.

XIV

Desert bez sira je kao lepotica bez oka.

XV

Kuvar se postaje, a majstor za pečenje mesa se rađa.

XVI

Tačnost je najvažnija vrlina kuvara, a isto važi i za gosta.

XVII

Predugo čekati na okasnelog gosta nepoštovanje je prema prisutnima.

XVIII

Onaj ko dočekuje prijatelje a lično se ne stara o njihovom obedu ne zaslužuje da ima prijatelje.

XIX

Domaćica uvek treba da se postara da je kafa dobra, a domaćin da su vina prvoklasna.

XX

Pozvati nekoga u goste znači brinuti se o njegovoj dobrobiti dok je pod tvojim krovom.

dijalog između autora i njegovog prijatelja

pošto su razmenjeni pozdravi

PRIJATELJ: Jutros, za doručkom, moja supruga i ja smo odlučili da zaista treba da objavite svoja *Gastronomska promišljanja*, i to što pre.[1]

AUTOR: *Šta žena želi, Bog želi.* Eto vam, u pet reči, celog vodiča za pariski život! Ali ja nisam Parižanin, i svejedno, kao neženja …

PRIJATELJ: Pobogu, neženje su žrtve ovog pravila koliko i mi ostali, i to ponekad nama nauštrb! Ali u ovom slučaju ne može da vas spasi ni celibat: moja supruga je ubeđena da ima pravo da vam naređuje kada se radi o vašoj knjizi, jer ste prve stranice napisali na njenom imanju na selu.[2]

AUTOR: Ti znaš, dragi moj doktore, da ja poštujem dame. Ne jednom, pohvalio si me zato što sam ih poslušao. Bio si čak i među onima koji su nekad govorili da bih bio odličan suprug! Ali svejedno, odbijam da objavim svoju knjigu.

PRIJATELJ: A zašto, molim?

AUTOR: Zato što sam posvetio život ozbiljnim profesionalnim naukama, i plašim se da bi oni koji bi knjigu znali samo po naslovu, mogli da pomisle kako sam napisao samo bezvezarije.

PRIJATELJ: Čisti paničan strah! Zar trideset i šest godina javne službe nije dovoljno za utvrđivanje upravo suprotne reputacije? Uostalom, moja supruga i ja smatramo da će svi želeti da čitaju vašu knjigu.

AUTOR: Stvarno?

PRIJATELJ: Učeni ljudi će vas čitati da bi protumačili i nešto naučili iz onog što se naslućuje.

AUTOR: Može biti…

PRIJATELJ: Dame će vas čitati jer će im biti očigledno da…

AUTOR: Dragi moj prijatelju, ja sam već star! Stekao sam mudrost, u najmanju ruku: *miserere mei!*[3]

PRIJATELJ: Gurmani će vas čitati jer ih dostojno opisujete, jer im konačno dajete mesto koje zaslužuju u društvu.

AUTOR: Ovoga puta si u pravu! Neverovatno je da su ovi dragi gurmani tako dugo bili neshvaćeni! Patim zbog njih kao da sam im otac… tako su šarmantni! Tako svetlucave okice!

PRIJATELJ: Štaviše, zar nam niste često govorili da našim bibliotekama definitivno nedostaju knjige kao što je vaša?

AUTOR: Rekao sam… to priznajem, i radije bih se zadavio nego te reči povukao!

PRIJATELJ: Sada zvučite kao potpuno ubeđen čovek! Pođite sa mnom i...

AUTOR: Varaš se! Iako život autora ima svoje čari, ima i mnogo trnja. Sve to ostavljam svojim naslednicima.

PRIJATELJ: Ali time ćete razbaštiniti svoje prijatelje, svoje poznanike, savremenike. Imate li dovoljno hrabrosti za to?

AUTOR: Naslednici! Naslednici! Priča se da su duhovi duboko polaskani komplimentima živih. To je blagoslov koji ću rado sačuvati za onaj svet.

PRIJATELJ: Ali da li ste sasvim sigurni da će ti komplimenti naći pravog duha? Da li ste isto tako sigurni da možete verovati svojim naslednicima?

AUTOR: Nemam razloga da verujem da će zanemariti jednu takvu dužnost, budući da ću im oprostiti mnoge druge!

PRIJATELJ – Ali da li će oni, mogu li, dati vašoj knjizi očinsku ljubav, onu očinsku negu bez koje objavljeno delo uvek izgleda pomalo nezgrapno kad se pojavi?

AUTOR: Moj manuskript će biti bez grešaka, uredno iskopiran, ispoliran na svaki način. Neće mu biti potrebno ništa sem štampanja.

PRIJATELJ: A šta ako se sudbina poigra? Avaj, slični planovi su doveli do gubitka mnogih neprocenjivih dela! Među njima, na primer, delo poznatog Leka [Pjer-Žan-Baptist Leka] o stanju duše tokom sna… njegovo životno delo…

AUTOR: To je, bez sumnje, bio veliki gubitak i ja ne želim takvo kajanje.

PRIJATELJ: Verujte mi, vaši naslednici će imati pune ruke posla, sa crkvom, sa sudovima, sa samim lekarima! Čak i da imaju volje, imaće malo vremena za razne brige koje prethode, prate i slede objavljivanje knjige, bez obzira kako kratka ili dugačka ta knjiga bila.

AUTOR: Ali moj naslov! Moja tema! I moji prijatelji koji će me ismevati!

PRIJATELJ: I na samu reč gastronomija svi načulje uši. Tema je uvek u modi. A i oni koji ismevaju, vole da jedu, kao i svi. Postoji još nešto: da li možete da ignorišete

činjenicu da su najozbiljnije ličnosti ponekad iznedrile dela s lakšim temama? Imamo na primer, predsednika Monteskjea.[1]

AUTOR, *uzbuđeno*: – Sveca mu, tako je! On je napisao *Knidski hram*… a mogli bismo tvrditi da ima više stvarne koristi od promišljanja na temu onog što je istovremeno svakodnevna potreba, zadovoljstvo i zanimanje, nego u učenju onog što su rekla i učinila dva derišta pre više od dve hiljade godina, jedan koji juri po grčkim šumama, a drugi koji se pretvara da beži…

PRIJATELJ: Onda se konačno predajete?

AUTOR: Ja? Nipošto! Jednostavno sam za minut pokazao da sam pisac. Ovo me podsetilo na vrlo komičnu scenu iz jednog engleskog pozorišnog komada, koji mi je bio vrlo zabavan. Mislim da je reč o komadu koji se zove *Prirodna ćerka*. Zanima me da li će ti se svideti.[2]

Komad je o Kvakerima. Znaš da članovi te verske sekte razgovaraju sa svakim, vrlo se jednostavno oblače, ne idu u rat, nikad ne psuju, ponašaju se smireno, i pre svega, nikada ne smeju da se ljute.

Glavni junak je jedan zgodan mladi Kvaker, koji se pojavljuje na sceni u odori smeđe boje, sa šeširom širokog oboda, prirodnom kosom, bez lokni… i ništa od ovoga ga ne sprečava da bude normalno zaljubljive prirode!

---

1 G. de Montikla, poznat po odličnoj istoriji matematike, takođe je napisao Rečnik gastronomske geografije, pokazao mi je fragmente tokom mog boravka u Versaju. Kažu i da je g. Berija Sen Pri, profesor prava, napisao roman u nekoliko tomova. [Sve fusnote su autorove, sve endnote su redakcijske.]

2 Čitalac je verovatno primetio da mi moj prijatelj dozvoljava da ga oslovljavam sa ti, dok on meni persira. To je zato što bih mu po godinama mogao biti otac, i iako je on već i sam stekao značajnu i zasluženu reputaciju, zabolelo bi ga da se to promeni.

Jedan glupan, koji je njegov rival u ljubavi, oseća se nadmoćnim zbog Kvakerovog asketskog izgleda, ismeva ga i proganja dok mladi junak postepeno ne izgubi smirenost, pobesni i konačno ga dobro nalupa.

Ali odmah potom se vrati svom Kvakerskom ophođenju. Skrhan, sa stidom uzvikuje „Avaj! Izgleda da je telo pobedilo duh!"

Ja se osećam isto. Posle reakcije koju moraš da oprostitiš, vraćam se svom prvobitnom stavu.

PRIJATELJ: To je nemoguće. Priznali ste da ste se pokazali kao pisac, bar nakratko. Sada ste u mojim rukama, i vodim vas kod izdavača. Reći ću vam i to da je nekoliko prijatelja već naslutilo vašu tajnu.

AUTOR: Ne rizikuj! Mogu o tebi zauzvrat svašta da ispričam … ko zna šta bih sve mogao da kažem?

PRIJATELJ: Šta biste mogli o meni da kažete? Nemojte da mislite kako možete da me uplašite!

AUTOR: Neću pominjati da naš zavičaj[3] može tobom da se ponosi; da si sa dvadeset četiri već objavio knjigu koja je nedugo potom postala klasik; da tvoja zaslužena reputacija ima za rezultat veliko poverenje; da tvoj sveukupan izgled uliva nadu bolesnima; da ih tvoje veštine iznenađuju; da ih tvoja osećajnost smiruje. To svi već znaju. Ali otkriću čitavom Parizu (*ovde ustajem*), čitavoj Francuskoj (*preplavljen oratorskim zanosom*), samom Univerzumu, tvoju jedinu manu!

---

3 Bele, glavni grad oblasti Buže, šarmantnog kraja s visokim planinama, brdima, kristalnim potocima, vodopadima, kanjonima… pravi „engleski vrt" na stotinama kvadratnih kilometara, i gde je, pre Revolucije, treći stalež po ustavu imao pravo veta nad druga dva. [Napomena: Pre Francuske revolucije 1789. francusko društvo su činila tri staleža: prvi – crkva, drugi – plemstvo i treći stalež, koji se sastojao od buržoazije, građanstva i seljaka i koji je bio najbrojniji.]

PRIJATELJ, *ozbiljnim tonom:* I koju to manu, mogu li znati?

AUTOR: Lošu naviku koju sve moje sugestije nisu mogle ispraviti.

PRIJATELJ, *užasnut*: Recite mi! Nemojte me ovako mučiti!

AUTOR: Prebrzo jedeš!

[*ovde prijatelj dohvati svoj šešir, i izađe osmehujući se, prilično uveren da je ubeđivanje uspelo*.]